

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

TEMMUZ 1960

İÇİNDEKİLER

"ESKİ TÜRKLERDE DRAM SANATI"	Mahmut R. GAZİMİHÂL
MUĞLADA ADLARLA İLGİLİ İNANMALAR	M. Cavit AKER
KONYADA KADIN GIYIMLARI	Mehmet ÖNDER
OZIL VE DİLİMİZDE BANKNOT	Faik AKÇIN
NASREDDİN HOCA BIBLIYOGRAFYASI	Cahit ÖZTELLİ
NADİR SELÇUK (BATTAL EMRE) (Son)	H. Nezihi OKAY
DÖRDÜNCÜ HALK OYUNLARI BAYRAMI	Ihsan HİNÇER
MALATYALI ŞEHİT M. TURANIN ANASINA AĞIT B. K. ÇAĞLAR	İsmet Zeki EYÜBOĞLU
HALK DİLİNDE YÜZ DEYİMLERİ	Nermin YUNUSOĞLU
BİR İSTANBUL MASALI: DÜZENÇİ KADIN	Seyit KÜÇÜKBEZİRCİ
SIZMA KÖYÜ DEYİŞLERİ	Hüsnü YILDIZ
ELMALI MÂNİLERİ	
ARTVIN FOLK DÂNSLARI GECESİ — ORDUYA ŞÜKRAN GÜNÜ	
TÜRK DİL KURULTAYI — DERGİMİZ ONBİR YAŞINI DOLDURDU	
BİZE GELEN KİTAPLAR	

SAYI: 132

KURUŞ: 50

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Sana
çocuklarınızın
gelişmesini
sağlar!

GRAFİKA

Çocukların, büyüme çağında, çabuk yorulduklarını ve zayıf düştüklerini sık sık unuturuz.

Besleyici kıymeti yüksek, A ve D vitaminleri bol olan SANA ile çocuklar daima kilodan ve boydan kazanırlar.

Sabah, akşam onlara bol SANA sürül-müş ekmek yediriniz.

Çocuklar SANA'da çok sevdikleri netis tad ve tazeliği daima bulurlar.

*Çocuklarınıza bol Sana.
ucuzdur,
gelişmeleri için elzemdir.*

260

261

SEFERHİSAR ORTA OYUNLARI

- V -

Yazan: M. Necati ÜZSU

"AYI" ORTA OYUNU: Yurdu-
muzda Ayı oynatıcılarını bilmiyen yok-
tur. Daha çok köylerimizde dolaşarak
gösteriler yapan bu gibi kişiler, geçim-
lerini bununla sağlamaktadırlar. Böyle
olmasına karşılık, biri çıktıkta, ben
şu hayvancığı daha hünerli yetiştire-
yim dememiştir. Biri ne öğretmiş ise
diğeri de aynı şeyi tekrarlamış, böy-
lece gösteriler; çobanlar nasıl kaval çä-
lar, köçkarılar nasıl yürür, kızlar oğ-
lanlardan nasıl kaçır gibi türleri geç-
memiş bulunmaktadır.

Bu elbette bir hayvancık, diğeri de
elinde sopası, defiyle bir ayı oynatıcı-
sıdır. Gösteriler bu gibi türleri aşma-
yınca, bir defa gören için tekrarı tat-
sız olur. Ama bu, bir kiş gecesi yarıya
bölünürken, fırtına pençere kıymıkla-
rında vızıldadığı sıra, Fatma halanın
odasına toplandığımızda zömbüldiyerek
karşımıza çıkarsa elbette şaşacak, kor-
kacak, belki de çığlığı basacaksınız.

Oyun, her evde bulunabilecek bir-
kaç posteki, bir çift terlikle yapılabi-
lir. Fakat kara Ayı yapmak daha il-
ginç olduğu için bir de siyah tülbeni
aranyor. Postekiler iyice sırta sarıldık-
tan sonra, tülbeni yüze, terlikler de
kulak yerine kafaya bağlanarak Ayı
hazırlanmış oluyor. Erkek giysisi (el-
bisesi) giyen bir kadın eline bir değnik
ile def alarak "haydi koca oğlan" diye
hazırlanan ayıyı ortaya çektiymişdi "ge-
be kadınların sıpayı atması isten bile
değil".

Oyun çok kerreler çocukların çı-
kları ile yarıda bırakılmağa zorumlu
kılır. Çünkü hazırlanan Ayı gerçek a-
yıdan ayırt edilmeyecek kadar farksız
olur.

"KIZ KAÇIRMA" ORTA OYUNU:
Bu oyunda darılıp gücenenler, birbirle-
riyle kavga edenler, hatta kafalarını
yaranlar bilirim. Ama gene de oyun
arasına oynanmaktan geri kalmaz.

Köylerde malum, kimin kızını kim
istemmiş, kimin kızını kim seviyor, kim
kimin kızını çalayım demiş, bunu her-

kes bilir. Oyuna başlamadan önce bu
gibi kızlardan biri, oyunu oynayacak
kişiler tarafından belendir. Aynı bir o-
daya geçerek, erkek giysisi (elbisesi)
giyer, yüzlerine post derilerden bıyık,
evlerde bulunabilecek karalardan kaş,
göz yapmak suretiyle makyaj yapar-
lar. Ellerine sopa, ekmek bıçağı, bu-
lunursa - sıklık olmayan - av tü-
feklerinden alarak toplumun bulundu-
ğu odaya dalarlar. Belledikleri kızı ya-
kaladıkları zaman çığırışın başlar. İşin
şaka olduğu anlaşılırsa, durum kolayca
tatiya bağlanır; Ama anlaşılmaz, o-
yunu yapanların da iyiden muziplikleri
üzerlerindeyse, işte iş o vakit çığırından
çkar. Eğer kız veya anası gaddar bir
kadın ise, aman - zaman demeye kal-
madan elindeki kırmanı saldıranların
birisinin kafasına ekler. İşte o zaman
da ayıklı pirincin taşması...

Bunun için, eskiden olmuş çirkin o-
laylar gözönüne alınarak, yavaşça belle-
nilen kıza iş çitlatılırsa oyun daha tat-
liya bağlanmış oluyor.

"BACI, BACI" OYUNU: İki kişi tara-
fından oynanan bir oyundur. Oyunda
hiçbir esyaya lüzum yoktur. Yanlız
en önemli şey, kız rolünü oynayacak
kişinin güzel sesli ve oyunun ağıdının
ezgisini iyi bilmesidir. Eğer böyle o-
lursa, oyun seyirciler üzerinde daha
çok etki bırakır.

Köylerde, pek bu işi herkes ba-
şaramıyacağı için, bu oyunu oynayan
kişiler bilinen bir durumdadır. Dilenil-
diği zaman toplumun ortasına gelirler.

Konu şudur: Kız bir delikanlıyı çal-
gınca sevmekte, bir komşu baciya ha-
berini söylemektedir. Bacı da lâfife ola-
rak yalan söylemekte ve kızcağıza ağ-
latmaktadır. Fakat sonunda doğruyu
söylemekten kendini alamaz.

Kız, yere diz çökerek ağlamağa
başlar ve hicirıklar arasında baciya
sorar :

- Gittin mi - Gittim.
- Gördün mü? - Gördüm.
- Yardan ne haber? - Sözlü kesilmiş.

YER İLE GÖK DESTANI

Yazan: Hayri AKYÜZ

Şebikarabasar'da bulunup el-
an yedimde olan eski bir mecmuadan
alınmıştır. Destanda da açıklandığı
veçhile yazanın adı (Sadi) olup ede-
biyat âleminin tanıdığı Sadi ile bir mi-
nasebeti olup olmadığı üzerinde dur-
muş değdim.

Kulak verin yerin göğün cengine
Gök yere der bu gün fırsat benimdir.
Yer dedi kendini salma engine
Kalbi derunumda izzet benimdir.

Gök dedi yakını şimdi tutarım.
Bedenlerin birbirine katarım.
Hişma gelüp bir yıldırım atarım.
Top ve tüfenk darbi şiddet benimdir.

Yer dedi sıklık ile sığındım hu., ya
Bilmez misin yardımcıdır doğruya
Attığın yıldırım gark olur suya
Bunca ulu derya kudret benimdir.

Gök dedi bunu sen misin söyliyen
Kudreti ağzam'na dalup boyhyan
Bilmez misin seni ihya eyliyen
Bunca vakit yağın rahmet benimdir.

Yer dedi gayretin cümle güderler
Mağruptan maşrık'tan arzu çekerler
Bunca haccac gelüp tavaf ederler
Kâbe.i uluya hayrat benimdir.

Gök dedi sözüme izlam olursun
Alçaktasın yine mağrur olursun

Bukez bu cevabı alan kız, daha içli
ağhyarak ağda başlar :

Hey.. dağı güller dağı
Gül değil Bülbüller dağı
Bir saat yarı görmezsem
Yakarım dağı taşı

Bu ağıdın çok yanık, içli bir ezgisi
vardır. İmkân olsaydı da buracığa no-
tasını da yazabilseydim. Zaten oyumu-
da ölümsüz yapan bu noktadır.

Oyun, aynı sorulara "nişan oluyor,
nikâh oluyor, düğünü oluyor" diye ce-
vap vererek ve kız da ağıdını söyleye-
rek sonuç bulurken, son soruşuna ba-
cı: "Yar senin olmuş" şeklinde cevap
verince kız deli gibi sevinerek hem a-
ğıdını söyler, hem de oynamaya başlar.
Oyun da bu şekilde sonuç bulur.

Ben olmasam karanlıkta kahrım.
Ay, güneş, burçla saat benimdir.
Yer dedi daima aksine dönme
Yüksektesin diye sakın öğümme
Yıkılıp sonunda üstüme inme
Evvel ve ahır kuvvet benimdir.
Gök dedi kaddini keman eylerim.
Yakup yıkup seni viran eylerim.
Ruzgâr ile tozu duman eylerim.
Karabulut çehre-i heybet benimdir.

Yer dedi mişerri - şeytanıracım
Verir muradımı gafurur rahim,
Yaz gelince dağlar olur fiza-hım
Dürlü renk ve çiçek ziyet benimdir.

Gök dedi sözlerin cümle geridir.
Çiçeklerin başı nurun teridir.
Biri isyan biri sefa yeridir.
Yedi tamu sekiz cennet benimdir.

Yer dedi gerdiler elest nermine
Aşkın ateşini salup cismine
Evliyalar enbîyalar ismine
Dillerde okunan ayet benimdir.

Gök dedi bu cengin ötesi fena
İtaat eyle gel Ulu fermana
Aşıkâre okunur sığın hakkıan
Yedi bin bu kadar hikmet benimdir.

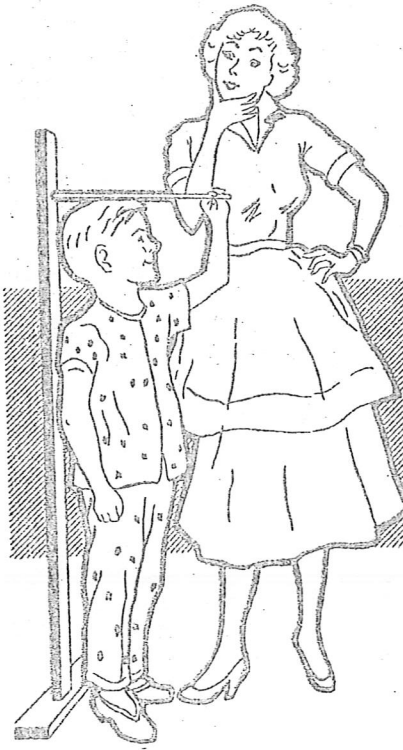
Yer dedi benliği edersin her bar
Elestü bezminde tekrar be tekrar
Sarı öküzü geç balığa kadar
İnsü cin şah-ı devlet benimdir.

Gök dedi gelmezsin niçin aşağıdan
Bir sen misin bu meydana taş atan
Üç bin beşyüz yıllık yolu kuşatan
Bunca melâikler ümmet benimdir.

Yer dedi ikimiz ol vakti zaman
Künfeyekün eyler Hazreti Süleyman
Ruzi cezalarda derdime derman
Şefaata madeni şevket benimdir.

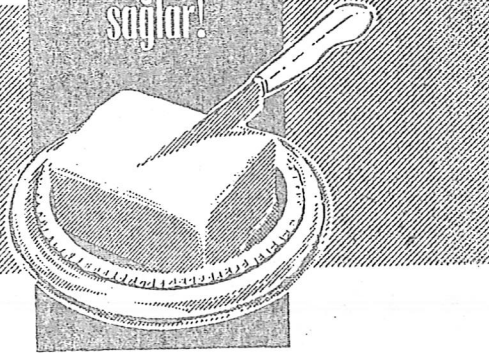
Gök dedi cümlemin sahibi Halli
Vakti zaman olur gör hükmü nazil
Emr edüp çalınca sur-u İsrail
Bilürüm olzaman töhmet benimdir.

Sadi-ya aşk ile hayli yarıştı
Yer ile gök birbirine karıştı
Evvelâ cenk edüp sonra barıştı
Ara yerde derdi mihnet benimdir.

Sana
çocuklarınızın
gelişmesini
sağlar!

GRAFKA

Çocukların, büyüme çağında, çabuk yorulduklarını ve zayıf düştüklerini sık sık unutturuz.

Besleyici kıymeti yüksek, A ve D vitaminleri bol olan SANA ile çocuklar daima kilodan ve boydan kazanırlar.

Sabah, akşam onlara bol SANA sürül-
müş ekmek yediriniz.
Çocuklar SANA'da çok sevdikleri netis
tad ve tazeliği daima bulurlar.

*Çocuklarınıza bol Sana:
ucuzdur,
gelişmeleri için elzemdir.*

260

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

TEMMUZ 1960

İÇİNDEKİLER

"ESKİ TÜRKLERDE DRAM SANATI"	Mahmut R. GAZİMİHAL
MUĞLADA ADLARLA İLGİLİ İNANMALAR	M. Cavit AKER
KONYADA KADIN GIYIMLARI	Mehmet ÖNDER
ÖZİL VE DİLİMİZDE BANKNOT	Fahri AKÇIN
NASREDDİN HOCA BIBLIYOĞRAFYASI	Caht ÖZTELLİ
NADIR SELÇUK (BATTAL EMRE) (Son)	H. Nezih ÖKAY
DÖRDÜNCÜ HALK OYUNLARI BAYRAMI	İhsan HİNÇER
MALATYALI ŞEHİT M. TURAN'IN ANASINA AĞIT B. K. ÇAĞLAR	İsmet Zeki RYÜBOĞLU
HALK DİLİNDE YÜZ DEYİMLERİ	Nermi YUNUSOĞLU
BİR İSTANBUL MASALI: DÜZENCİ KADIN	Seyit KÜÇÜKBEZİRCİ
SIZMA KÖYÜ DEYİŞLERİ	Hüsnü YILDIZ
ELMALI MÂNİLERİ	
ARTVİN FOLK DANSLARI GECESİ — ORDUYA ŞÜKRAN GÜNÜ	
TÜRK DİL KURULTAYI — DERGİMİZ ONBİR YAŞINI DOLDURDU	
BİZE GELEN KİTAPLAR	

SAYI: 132

KURUŞ: 50

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

261

SOĞUK ALGINLIĞI

BAŞLANGICINDA **OPON** ALMAK FAYDALIDIR!

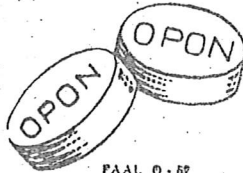
OPON baş, diş, adale, sinir, lumbago ağrılarını teskin eder. Bayanların muayyen zamanlardaki sancısı ve rahatsızlıklarında faydalıdır.

BÜTÜN
AĞRILARA
KARŞI

OPON

günde 6 tablete kadar alınabilir

PAAL O - 57

Yıllık aboneli: 6
altı aylık aboneli: 3
Liradır.
Yurd dışı senelik abone
2 dolardır.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basilmyan yazılar
istenince geri gönderilir
Adres değiştirmelerde
ücret alınmaz.
Vakit Basimevi.

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden: Mes'ul Müdür: İ. HİNÇER

ADRES: Yeşildirek, Sultanmektebi Sokak No. 17 İstanbul

"TÜRK FOLKLOR (= HALBİLGİSİ) DERNEĞİ" NİN YAYIM ORGANIDIR.

262

23 Mart 1966

Sat: Rafat Hınçer

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

NO. 132

TEMMUZ 1966

YIL: 11 - CİLT: 6

"ESKİ TÜRKLERDE DRAM SANATI"

Yazan: Mahmut R. GAZİMİHAL

Yıllardır Türk tiyatrosu tarihi konusundaki derin araştırmalarını kitap ve makalelerinden tanıyıp takdir ettiğimiz Refik Ahmet Sevengil arkadaşımız bu defa da "Türk tiyatrosu tarihi"nin 1'inci kitabını çıkardı: Eski Türklerde Dram Sanatı (Devlet Konservatuvarı Yayınları Serisi; Mf. V., İstanbul 1959, Maarif Basimevi). 100 küsur sayfalık ve resimleri muhteşim kitapta şu üç ana bölüm var: 1) Eski çağlarda; 2) Osmanlılar devrinde; 3) Köy oyunları.

Birinci bölümde, 4000 yıl önce Türk dramı, Çin tiyatrosunda Türk etkisi. Yunan tiyatrosunun önceleri (Sümerler ve Etilerde), Selçuklularda dramatik eğlenceler, gibi önemli bahisler ele alınmış.

Osmanlılar devrinde tiyatro bahisleri keza zengin kaynaklara bakılarak işlenmiştir. Meselâ Ortaoyununun eskilik derecesi hakkındaki farklı görüşler (ortaya konuluş tarihlerine göre) hatırlatılmıştır. Bunları okurken, sayın Nerettin Sevin'in yenice bir makalesinde çıkan ve kendisinden şifahen ayrıca dinlediğim kanaati de aklıma geldi: Ona göre, ortaoyunu, Ortalar denilen sınıf teşkilâtının seyirlik eğlencesidir; meydan oyunluğu, şekline aittir.

Köy oyunları bölümünde "Anadolu halk rakıslarında dram unsurları" gibi benî yakından ilgilendiren bahisler vardır. 1929'da konuşup türkü çağırın Hizara oymaklarını kendî neşrettiğim bir karma horon tarifi bu tempoda davulzurnalı horon-Yakut Türklerinin doğum ilâhesi saydıklarıdır. Zaten horon adının kökü

Azyit adına yaptıkları oyun çeşiti arasında görülen andırımaya müellif dikkati çekiyor ki çok dikkate değer. Ancak, ben tarifini neşrettiğim horon çeşitine Diyal Oğlu rakısı veya oyunu dememişim; eski kitabımın 97. sayfasında tarifimi bulup okudum, hafızamda yanılmamışım: Oyunun ayrı bir adı bulunmadığı gibi, Karadenizliler raks ve oyun kelimelerini horon anlamında konuşmada kullanmazlar da. Tarifimde "diyaloglu oyunlar" ibaresi geçiyor. Nitekim malûm diyalog terimini müellif de kendi kitabında az sonra kullanmıştır. Anladığıma göre, benim birleşik "diyaloglu" (dialogué karşılığı) sözümü yanlış tahmin ile Diyal Oğlu şeklinde ikiye bölmüştür. Maksadım bir sehvi düzeltmekten ibarettir. Anadolu'da ne kişi ne de oyun adı olarak "Diyal" diye bir kelime yoktur. (Kitabında sayfa 87) -- Prensip bakımından, Karadeniz horonlarımızın da Asya Türk oyunları ile folklorunda her ihtimâl baş gösterdikte dikkatle kıyaslanmasına şiddetle taraftarım. Nitekim bu sütunlarda eskiden de işaretlemiştim: Horonlarımızın en keskin çizgilerle (yedimlî tairim ve tetiklik bakımından) tıpatıp benzerleri şimdilik bildiğimiz kadarına göre yalnız Afganistanın yukarı illerinde vardır. Oralarda yerleşik ve Mogol sayıldıkları halde Türkçe konuşup türkü çağırın Hizara oymaklarını kendi neşrettiğim bir karma horon tarifi bu tempoda davulzurnalı horon-Yakut Türklerinin doğum ilâhesi saydıklarıdır. Zaten horon adının kökü

263

Anketler :

MUĞLA'DA ADLARLA İLGİLİ GELENEK VE İNANMALAR

II (1)

Yazan: M. Cavit AMER

"Türk Halk bilgisi Derneği'nin 1929 yılında yaptığı bu ankete gelen cevapların birincisi olan "Konyada adlarla ilgili gelenek ve inanmalar" yazısı, dergimizin 4. cildinin 80. sayısının 2280 numaralı sayfasında çıkmıştır. Bu sayımızdan itibaren diğer cevapları da yayınlıyacağız.

T. F. A.

Büyük Türk devrimi her alanda değişiklik yaptığı gibi, doğan çocuklara ad verme usulünde de değişiklik yapmıştır. Büyük Türk devriminden önce hayatımızın her safhasında dini tesirlerin izleri görüldüğü gibi, ad vermede de aynı dini tesirler hakim idi. Fakat daha 1908 senesinde İkinci Meşrutiyet ilân olununca dini tesirler azalmağa başladı. Vakti Anadolu'nun uzak köşelerinde ve medeniyet merkezleriyle müna-sebeti az çevrelerinde bazı Türk adlarına rastlanırdı. Ancak bunlar pek azdı, Anadolu eskidenberi kullanılan Türk adları: Şahin, Demir, Durmuş, Doğan gibi adlardı. Bunlar o kadar az idi ki dini tesirler altında verilmiş olan adlar arasında pek duyulmazdı, bile 1908 senesinde İkinci Meşrutiyet ilân olunduktan sonra gerçek Türk adları, hususiyyle ünleri doğuya ve batıya yayılmış, tarihe geçmiş kahramanların adları kullanılmaya başlanmıştır.

Balasağın'daki korım kelimesidir.

R. A. Sevengil'in II, III ve öbür ciltlerinin de aynı olgunlukla sanat tarihimize emek verimi bilgiler kazandırmasını candan dilerim.

Metin And'ın Kırk Gün Kırk Gece (Eski donanma ve şenliklerde seyirlik oyunları: Yeni bulunmuş belgelerle Türk Tiyatrosu tarihine giriş) başlıklı yeni kitabının yakında çıkacağı haberini bir dergide okuduk. Böylece Türk seyirlik tarihinin yeni bir kalemle daha da besleneceğini anlıyarak ayrıca sevindik.

Derginin Notu: Sayın üstad Mahmut Ragıp Gazimihal'in yukarıdaki yazısı iki yıl önce bize verilmişti. Yazılarımızın çokluğu üzerine bugüne kadar gecikmiş, bu arada Sevengil'in "Eski Türklerde Dram sanatı"nın II. cild ve And'ın da "Kırkgün kırk gece" adlı eserleri yayınlanmıştır.

İstiklâl savaşı yıllarında doğan çocuklara Türk adları vermek isteği büsbütün artmıştır. Bugün artık herkes çocuğuna Türk adı vermekle zevk duymaktadır. Yukarıda belirttiğimiz gibi eskiden konan adlar dini tesirler altında seçilirdi. Peygamber, dört halife, sahabe, din ulularının adları seçilen adlar arasında ön safta bulunurdu.

Muğlada ad verme hususunda çok kere evdeki büyük baba veya büyük anne gibi yaşlıların düşünceleri hakimdir. Doğan çocuğa verilecek adı en çok büyük babalar ve anneler seçerler. Büyük babalar ve anneler de doğan torunlarına kendi ana ve babalarının adlarını vermek isterler. Bu suretle onların adlarını yaşatmış olduklarına inanırlar.

Muğlada çocuklara göbek adı vermek umumî bir âdettir. Göbek adları: Mehmet, Ahmed, Ayşe, Fatma gibi isimlerdir. Ad seçilirken uyulan bir âdet yoktur. Yalnız çocuk doğmadan önce ona verilecek adı seçen aileler vardır ki yeni doğan çocuğundan önce ölen çocuğu olan aileler, yeni doğan çocuğa Baki, Yaşar, Durmuş, Dursun, Satılmış gibi adlar verirler. Çocuğu olmayanlar da doğan çocuklarına Hüda verdi, Allahverdi, İhsan gibi adlar koyarlar.

Muğlada çocuğa, doğumdan birkaç gün sonra ad verilir. Ad vermek için gün ve saat seçilmez. Ad verilirken yapılan tören de yoktur. Yalnız çocuğun kulağına ezan okunur. Yeni doğan çocuklara genç iken ölenlerin adları verilmez. Çünkü yeni doğan çocuğun da genç iken ölmesinden korkulur. Bazı hastalık isimlerinin bir mecliste söylenmesi sırasında, o mecliste bulunanlardan biri hemen orada bulunanları ikaz eder: O zaman "bizden uzak olsun, denilerek herkes kulağının memesini çeker.

Muğlada adlar, birbirine çok bağlı

Millî Giyimlerimiz :

KONYA'DA KADIN GIYIMLARI

Yazan: Mehmet ÖNDER

Dergimizin geçen sayılarında (Konya'da Erkek Giyimleri) konusu üzerinde durmuş, sınıf ve mesleklere göre giyimleri tetkik ederek, ayrı ayrı tetkik etmiştik. Bu yazımızda, "Konya'da Kadın Giyimleri"ni inceleyeceğiz:

Kadın, yaradılışı itibarıyla daima güzel giyinmesini sevmiştir. Hangi devirde ve nerede olursa olsun, kadın, giymi ve süsüyle, erkeğin daima fevkinde olmuştur. Bulunduğu yerin iklim şartlarına göre, açık veya kapalı, ince veya kalın giyinirken, giyimde daima mahalli renk ve motiflerin etkisi altında kalmış, süsleme unsurları gibi, giyim şekilleri de mahalli özellikler kazanmışlardır. Bundan böyle, değil bir kıt'ada yaşayan kadınlar, birbirine komşu şehir ve kasabalarda yaşayanlar arasında dahi, bir dilin lehçe veya aynı lehçelerdeki şiveler gibi, giyim şekillerinde de az çok değişmeler olmuş, böylece mahalli giyimler doğmuştur. Meselâ, Ankara'daki milli kadın giyimleri ile, Konya'daki kadın giyimleri arasında belirli farklar mevcuttur.

Konya'da milli kadın giyimlerini şu şekilde bir tasnife tabi tutmak mümkündür:

1 - Kürklü etekçe ve entariler:

Konya ve civarında, daha çok evlenmiş, zengin aile kadınlarının giydiği kürklü etekçe ve entariler, baştan ayağa doğru, şu giyim şekilleri ile sıralanır:

olurlar. Bazı adların da söyleniş itibarıyla özellikleri vardır. Meselâ: Ayşe = Aşa, Fatma = Fata, Mustafa = Mistik, Sabri = Zabri, Recep = Erciç, Ahmed = Amad, Mehmet = Memed, Hüseyin = Usan, Ömer = Umar, Hadice = Hacce, Mestan = Mistan, Nazife = Nezife, Halime = Helime, Vesile = Vasile, Müfide = Mevhide, Sadıka = Sıdika, Ragıp = İravik gibi.

Muğlada kullanılan isimlerle ilgili şu tabirler vardır: Düğünde Fatmacığın adı mı olur? Halil İbrahim bereketi; Ahmedin öküzü gibi bağırıyor; Aliden al Veliye ver; Ahmedin küllâhım Mehmede gyidir; Allah E-yüp sabrı versin; Hacı Abbâsın katırı ne olsa götürür; Bekirin hatırı kırılacağına Hacı Abbâsın katırı kırılın.

a) Fes: Başa, çoğuzaman koyu vişne renğinde, yüksekliği 15 cm. yi geçmeyen, veya çuha veya yünden yapılmış yumuşak bir fes giyilir. Fesin üzerine kırmızı, yeşil, mavi renk, işlemeli ipekten bir tül sarılarak, alınlık kısmı yükseltilir. Bazan fesin altından bele kadar inen altunlarla süslü örme bir saçın iliştilirdiği de olmuştur.

b) Göğüs tülü veya dafk: Beyaz ipek tül-den yapılan birkaç santim eninde dik yaka-lı, kolsuz bir yelectedir. İç çamaşırı üzerine giyilir ve yurtmaç kenarları oyalarla süslenir.

c) Entariler: Göğüs tülü ve altındaki şalvarın üzerine önce, dar kollu ve önü yırtmaçlı, üç etek adı verilen ince bir entari, bunun üzerine göğsü örtmeyen, ipek veya

Resim : 1

Konya giyimleri: Kürklü etekçe ve entari

sevai kumaştan yapılmış, köllü ve ayak topuklarına kadar inen ikinci entari giyilir. Bunun da üzerine, kürklü eteğe adı verilen üç parçalı, kol ve etek kenarları kürklü, sevai kumaştan dikilmiş diğer bir elbise giyilerek, giyim tamamlanır.

Bu türlü giyimde, bele "zimba" adı verilen, ipek veya sim işlemeli üçgen bir kuşak sarılır ve üzeri gümüş işleme madeni tokalarla bağlanarak sıkılır. Ayaklarda "galloş" adı verilen çeşitli renk meşinlerden yapılmış yumuşak mestler vardır. (Resim: 1).

2 — İşlikli şalvarlar:

Konya'da ve civardaki bazı köylerde, ortahalli genç kız ve kadınların giydiği işlikli şalvarlar, renkli ve yollu pasma kumaş olan şetari'den canfes, atlas, kadife, gezi, alaca v.s. gibi kumaşlardan iki parça olarak dikilmiştir. Şöyle ki:

a) İşlik: Vücuda yapışacak şekilde dar ve kısa bir gömlektir. Yakası yoktur. Kol-

ları bol ve uzunca yapılır ve birdenbire darılan kol ağzlarına tasma düğmeler dikilir. Yırtmaçlı olan ön "peş" kısımları sağa veya sola birer çift kaytan düğme ile iliklenir.

İşlik giyildikten sonra, bel kısmına, ince, şal bir kuşak sarılır ve bunun da üzerine şalvar bağlanır.

b) Şalvar: Torba biçiminde, yukarısı işlemeli bir uçkurla bele, kuşağın üzerine bağlanan, yanları gizli cepli, yalnız ayak yerleri açık, gayet bol, dökümlü bir dondur. Ön ve yanları, sırma, gelin teli ve pullarla süslenir, cep ağzlarına, paça ve kollara kaytanlar dikilir.

Bu giyimde, başta, tülle sarılı fes veya oyalı çember denilen bir örtü bulunur.

3 — Cepkenli şalvarlar:

İşlikli şalvar, Konya kadınının âdeti günlük giyimi olmuştur. Bunun dışında, bir nişan, bir düğün törenine gidileceği zaman, şalvarın üzerine "sarka, cıbbâ, lefkayıt" gibi adları olan, darca dikilmiş, öntü yırtmaçlı, kısa etekli ve uzun kollu cepkenler giyilir. Bunlar, kadife, çuha, sevai gibi kumaşlardan dikilir ve ön yüzleri, kol ağzları ve omuzları, kaytanlar veya sırmalarla süslenir. Belde gümüş tokalar ve sirmalı kuşaklar bulunur.

Cepkenli şalvar giyiminde, başta, mutlaka fes bulunur. Cepkenin altında önden görünen göğüs tüllü "dafk" vardır. Bu giyimde iken bir kadının boynunda top top inciler, altun beşbiryerde'ler bulunması gerektir. Ayaklarda yumuşak deriden kısa ökçeli iskarpinler vardır (Resim: 2).

Bazan ve bilhassa Konya civarındaki Silile kasabasında, cepkenli şalvar giyildiği zaman, bel'e "bendori" adı verilen ipekten, üzeri işlemeli bir kuşak sarıldığı görülmüştür. Kuşağın uçları, üçgen şeklinde, belin sağından aşağıya doğru sarkar.

4 — Bindallı Entariler:

Konya ve civarında, bilhassa Karaman'da, bindallı adı verilen, uzun geniş kollu ve öntü yırtmaçlı, kadifeden yapılmış ve üzeri ağır sim işleme çiçek ve kıvrım dallarla süslenmiş entariler giyilir. Bu giyim şerhli, daha çok genç kız ve gelinlere mahsustur. Başa, taç şeklinde yassı ve oyalarla süslü bir fes giyildiği ve ince tüllü bir duvakla yüz kısmı örtüldüğü zaman mahalli bir gelin elbisesi olur. Bazan bu tip entarilerin yırtmaçları yanlarda olur. Yakasız olan bu en-

ÖZEL VE DİLİMİZDE BANKNOT

Yazan: Fahi AKÇİN

Osmanlılarca özü kurutulmuş, amma kökü, dal budakları ve bütün çıkakları ile yaşamakta olan kocalmış Çağ tilciği (namus, vekâlet, vakit, kemal) anlamlarına gelmektedir. Çav olarak ta söylenebilir.

Eskiden gece ile gündüzün tümüne ve Tesin Türklerince on iki yıllık bir süreye denilirdi.

Dilbilgisinde aksiyonların sonuna gelen ve gelecek çağı bildiren "cak, cek takısı (Çak — Çağ) a dayanır.

Çak, Çav dile yakın, gönüle yakın, tatlı ve verimli tilciklerdir. Göçebe ve köylülerimiz arasında hâlâ söylenmekte ve yukarıdaki yorarlarda kullanılmaktadır.

Bugün Yozgat yöresinde güneşin ilk do-

tari göğüs kısımlarında kaytanlarla düğmenlenir. Bir genç kız giydiği zaman fesin üzerine oyalı bir yaşmak örtülür. Bazan bele gümüş veya altın işleme tokalı ince bir kemer bağlanır.

Bazan bindallılar, cepken şeklinde de yapılırlar. O zaman cepkenin altında şalvar bulunur.

Konya ve civarında, mahalli ve milli kadın giyimleri, yukarıda kısaca izahına çalıştığımız dört esas üzerinde toplanmıştır. Bunun dışında çeşitli bölgelerin etkisi altında kalarak diğer bazı giyim şekillerinin de Konya'ya girdiği ve değişikliklere uğrayarak mahallileştiği görülmüştür. Şurasını hemen ifade edelim ki, Konya'nın milli giyiminde, siyah peçe ve çarşaf, hiçbir zaman yer almamıştır. Peçe, Konya'ya son yüzyıllarda, güneyden gelmiş ve çok az giyilmiştir. Sokağa çıkan Konyalı bir kadın, giyiminin üzerine sadece bir tüllü almış, bazan da buna lüzum görmemiştir.

Konya milli kadın giyimindeki en büyük özellik, zenginlik ve ihtisamdır. Bol renk, çeşitli desen, ziynet eşyası, içinde kadın, gözleri daima kamaştırmış ve asaletini yansıtmıştır. Kadın evin ziyneti ve süsüdür.

Bugün Konya Müzesi Etnoğrafya Seksiyonunda bu giyim şekillerine ait çok zengin koleksiyonlar mevcuttur. Bu koleksiyonlar, her geçen günle mahallen toplanan parçalarla bir kat daha zenginleştirilmektedir.

ğuş zamanına "gün Çavunu" diyorlar. — Akşam çağında buluşak. — Uşağın çağı daha ne ki, gibi — konuşmalarda zamanı ve gene zaman demek olan yaşı bildirir. Aynı yaşta olanlara, aynı dönemde yetişenlere "Çağdaş" denir. Vesayete muktağ, adamlığa adaylı, sütemen çocuklara da Çağa denmektedir. Yaşın, olgunluk ve enginliğe ermeyle erkeklerin erlik yaraçlarına Çavkın denmektedir; Çavkın sıfatı da bundandır. Bu örgenleri (uzuvları) örtmek için giyilen bol şalvar pantolona Çağsır — Çalsır ve gene örgelerin yıkandığı evlerde gusulhane dediğimiz yıkama yerine Çavevi — Çağlık bucağı deyimleri bu köktendirler.

Hayvanların dölerme ergenlerine Çavum, kuşların kanatlanıp uçmak erişkinliğine Çavmak; henüz erişen meyveli ağaçların yeşil, ham olanına Çağla deyimleri yine bu Çağ — Çav özündenlerdir.

Eşyayı iyi korumak için kağınların etrafına dizilen tahtalara Çav denmektedir. Bu gün kullanılmıyan ettirgen fiil takısı D, T üçükleriyle yapılan Çağ—ta—mak yohut Çağ—da—mak çağ—çav kökündendirler ki: vaktinde iş yapmak, namus dairesinde iş kabul edip görmek, kemale eristirmek, bir çocuğa vesayet etmek demektir.

Vekâlet, vesayet anlamlarına gelen Çağta — Çağda—Çavta dan vekil, vasi olanlara da Çağtur derler. Bu tilcik lehçemize Çağdur Çavdur, Şağdar ve en son Çavdar olarak girmiştir. İşte buğdaya vekâlet eden yani taşıdığı besi bakımından buğdayın yerini tutan tahıllara (hububat) Çavdar denmiştir. Eski Türkler ergen yani erlik çağına girmiş gençlere Çağmış — Çavmuş; namuslu adamlara Çağlı — Çavlı derlerdi. Gene bu sebeplerle ordunun namusunu sağlıyan as subaylara da Çağuş — Çavuş (1) derlerdi.

Atalarımız bir zamanlar madeni paralar yerine kaim çıkarılmışlar, kağıt para kullanmışlardı. Bu kağıt paraya Çav adını vermişlerdi. Yukarıda belirttiğimiz gibi Çav'ın vesayet ve namus kavramlarını burada da görüyoruz.

Önce bir devletin mali ve itibari nüfuzunu göstermiş, sonra madeni sikkelerle

Resim : 2

Konya giyimleri Cepkenli Şalvarlar

NASREDDİN HOCA BİBLİYOGRAFYASI

Derliyen: Cahit ÖZTELLİ

- 1 — Letâif-i Hoca Nasreddin Efendi (Matbaa-i Âmiri, sf. 41, 1253)
- 2 — Letâif-i Hoca Nasreddin Efendi (Kahire, Bulak M. sf. 40, 1253 1254, 1257)
- 3 — Nevâdir-i Nasreddin-ir Rûmiye-il Meşhur bi— Cûha (Kahire, arapça, 36 sf, 1278, 1299)
- 4 — Letâif-i Hoca Nasreddin Efendi (Tanbasma, matbaa belli değil, kenarlarında "Razinihan ile Mahifiruz" hikâyesi var, 39 sf. 1292, 1293)
- 5 Letâif-i Nasreddin (Mehmet Tevfik, İ. Vakit M. 16 sf. eksik, 1299)
- 6 — Nasreddin Eğlencesi (Taşbasması, (basımevi belli değil, 1299, 1303, 1327, 1342 (bu taşbasması 38 sf. olup Emniyet basım-evinde basılmıştır).
- 7 — Musavver Letâif-i Hoca Nasreddin (İkbal K. 258 sf. 1337).
- 8 — Nasreddin Hoca, manzum hikâyeleri (Köprülüzade Mehmet Fuat, Kanat K. 234 sf. 1918)
- 9 — Letâif-i Nasreddin Hoca (İkbal K. 96 sf. 4. baskı, Bahaî (Veled Çelebi 1929)
- 10 — Nasreddin Hoca Hikâyeleri (Ziya Çalık, Konya Vilâyet Basımevi 1929)
- 11 — Nasreddin Hoca Hikâyeleri (Hilmi K. 79 sf. 1928)
- 12 — Nasreddin Hoca, Çocukluk ve Mektep Hayatı (Kemaleddin Şükrü, Kanaat K. 80 sf. 1930)
- 13 — Nasreddin Hoca, Gençlik ve Medrese Hayatı (Kemaleddin Şükrü, Kanaat K. 80 sf. 1931)
- 14 — Nasreddin Hoca, İhtiyarlığı ve Kadılığı (Kemaleddin Şükrü, Kanaat K. 80 sf. 1931)
- vesayet etmiş, onların yerini tutmuş olmasından Banknotlara Çavut dendi. Çavut — Çavut şimdi bez parçalarına söylediğimiz Çavut ve bundan yapılan kâğıt en son İranilere Kâğız olarak geçti. Ne yazık ki aslı ve çıkağı Türkçe olan bu kelime sözlüklerimizde farsça olarak gösterilmektedir.

(1) Osmanlı Tarihinin Yeniçeri devrinde çayuşların Orun ve (ereceleri) pek yüksekti.

268

ARAŞTIRMALARI

- 38 — Nasreddin Hoca Merhumun 220 fıkrası (Top. A. Halit Yaşaroğlu, 1953)
- 39 — Nasreddin Hoca (Ziya Şakir Soko, 1953)
- 40 — Letâif-i Nasreddin Hoca (1953, 6. baskı)
- 41 — Nasreddin Hoca, (boyama kitabı, 1953)
- 42 — Yediyüz yıldan beri yaşayan Türk zekâsı: N. Hoca (1953, tünbesi resmi)
- 43 — Nasreddin Hoca (1954, portresidir)
- 44 — Nasreddin Hoca, temsil 3 perde (İsmail Hakkı Sunat, 1954)
- 45 — Nasreddin Hoca (Vasfi Mahir Kocatürk, 1954)
- 46 — Dünyayı güldüren adam: Nasreddin Hoca, bütün fıkraları ile hayatının romanı (Top. Rakıp Şevki Yeşim, 1956, 6 cilt)
- 47 — Nasreddin Hoca Külliyyatı (Zaparta, Akmet Sait M. 88 sf.)
- 48 — Nasreddin Hoca Fıkraları (İsmail Hami Danişmend'in önsözü ile, Tasviriefkâr M. 103, sf.)
- 49 — Nasreddin Hoca Hikâyeleri (1956)
- 50 — Resimli Nasreddin Hoca (S. M. Yurdatap, 1957)
- 51 — Resimlerle büyük Nasreddin Hoca, tam metinli bütün fıkraları (derleyen: İhsan Manavoğlu, 1957)
- 52 — Nasreddin Hoca Fıkraları (Eflâ-tun Cem Güney, 1957)
- 53 — Büyük Nasreddin Hoca, (1958)
- 54 — Nasreddin Hoca Hikâyeleri (1958)
- 55 — Nasreddin Hoca ve Hikâyeleri (Derleyen: Mehmet Ali Aksoy, 1958)
- 56 — Nasreddin Hoca'dan seçme fıkralar (Mahmut Yurter, 1958)
- 57 — Nasreddin Hoca (resimliyen: Mim Uykusuz, 1959)
- 58 — Hayat Ansiklopedisi (Nasreddin Hoca maddesi, her bakımdan değerli bir araştırma ve incelemedir.)
- 59 — Nasreddin Hoca (hazırlayan: Y. Köksal, 1957)
- BAŞKA DİLLERDE NASREDDİN HOCA**
- 60 — Vie de N. Hodja (K. Şükrü)
- 61 — N. Khodjas schwanke und streiche (Nuri Ali, 1932)
- 62 — Nasreddin Hodja (Selected and translated by Mübin Manyasığ, 1957)

Bize gelen KİTAPLAR

* Oscar Wilde - Ülkü Tamer: "Mutlu Prenses". Hikâyeler. Varlık Büyük Cep Kitapları: 161. 16,5 X 12 boyunda, 80 sayfa, 2 lira.

* O. Henry - Mehmet Harmanlı: "Kuklalar". Hikâyeler. Varlık Büyük Cep Kitapları: 162. 16,5 X 12 boyunda, 96 sayfa, 2 lira.

* Jean Giraudoux - Tahsin Yücel: "Bella". Roman. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı; 22. 16,5 X 12 boyunda, 168 sayfa, 4 lira.

* Georges Simenon - Nurullah A. taç: "Yedi Kızlar". Roman. Varlık Büyük Cep Kitapları: 163. 16,5 X 12 boyunda, 80 sayfa, 2 lira.

* A. Rıdvan Bülbül: "Gökyüzü Mahallesi". Şiirler. Çağrı Dergisi Yayını — Konya. 16,5 X 12 boyunda, 64 sayfa, 2,5 lira.

* J. Blaskovics: "Çekoslovak Türkolojisinin Şimdiki Durumu ve İlerdeki Vazifeleri". VIII. Türk Dil Kurultayında okunan Bilimsel Bildiriler 1957 den ayrı basım. 23,5 X 16 boyunda, 6 sayfa.

* J. Blaskovics: "Çek Dilinde Türkçe Kelimeler". VIII. Türk Dil Kurultayında okunan Bilimsel Bildiriler 1957 den ayrı basım. 23,5 X 16 boyunda, 26 sayfa.

* Enise Yener: "Etnografya Kılavuzu". Halk sanat ve geleneklerini derleme kılavuzu. Türk Kadınlar Birliği yayını, No. 2, Ankara 14 X 20 boyunda, 140 sayfa, 7,5 lira.

63 — Nasreddin Hodja Stories (Retold by Rasim Gemici, illustrated by Saim Onan, 1957)

64 — Nasreddin Hodja — et ses histor'es Turques (Yazarı: Jean — Paul Garmier 1958 — Paris).

65 — One Day the Hodja (Yazan: Murat Hikmet 1959 — Ankara, Tarhan Ktb.)

269

NADİR SELÇUK (BATTAL EMRE)

- II -

Yazan: Haşim Nezihî OKAY

XIII

Bunca yıldır sana sitem eyledim
Gene canım alamadım hey felek
İle tath dostu acı söyledim
Gene canım alamadım ey felek
Verem geldi bağdaş kurdu düşüme
Boz yılanlar çörekledi düşüme
Nice kelpeler buyruk oldu başıma
Gene canım alamadım ey felek
Dağma tırmandım yolundan çektim
Dikene bağlandım, gülünden çektim
Tuttum ezraili kolundan çektim
Gene canım alamadım ey felek
Senin gücün yetermola bana hey
Yerde misin gökte misin dene hey
Battal Emre'm söyleniyor sana hey
Gene canım alamadım ey felek

XIV

Kader beni azad eyle
Kanat kanat uçur beni
Köprü köprü ırmak ırmak
Derya derya geçir beni
Martılar uşun izimde
Saadet tütsün gözümde
Nedamet yatışın dizimde
İklim iklim göçür beni
Sırtımda yurtuk mintanım
Boynumda kopmuş kaytanım
İçimden öte şeytanım
Kapar beni, açar beni
Od değilim yapıp tütem
Garip bülbül gibi ötem
Yardan keder dosttan sitem
Kaçır beni kaçır beni,
Yana Battal Emrem yana
Dünya kahbe kahbe döne
Şâki gerek böyle güne

TÜRK DİL KURULTAYI

Türk Dil Kurultayı 11 Temmuz 1960
Pazartesi günü çalışmalarına başlayacak,
16 Temmuz Cumartesi günü bitecektir.
Kurultay, her üç yılda bir defa toplan-
maktadır.

Kurultay'la bütün çalışmalarında ba-
şarılar dileriz.

Pir aşkıma içir beni.

XV

Güzel seni nasıl tarif etmeli
Ahu desem bakışından belli olur
Ahvalinden hangi birin saymalı
Keklik desem sekisinden belli olur.
Belli olur sana gonca gül desem
Oğul oğul petek petek bal desem
Yedi iklim tomuruklu dal desem
Bahar bahar kokuşundan belli olur
Battal Emre'm ne gizlersin aşkı
Kur gönülünde o ceylânın köşkünü
Rakiplere ferman eyle meşkini
Aşk ateşi yakışından belli olur

XVI

Güzel sevin cevrin bana çok oldu
Kıral olsan ayrılırdım tahtımdan
Kerem etsen kalkın mızrak ok gelir
Öylesine bezdim kara bahtımdan
Hoşça dinle yadırgama sözümü
Bildirmedin baharımı yazımı
Kül eyledin, ateşimi közüümü
Tövbe, döndüm yüzbinkere ahtımdan
Senden evlâ kasırgası borası
Böylemi olur aşkların töresi
Gayri bilmem deniz derya neresi
Battal Emre'm demir aldı rıhtımdan

XVII

Ey felek göklerden beklediğim yok
Yüzümü toprağa sürdüm âkibet
Nem varsa topraktan aldım mutfasıl
Nem varsa toprağa verdim akibet
Topraktır üstümde parlayıp sönen.
Topraktır altımda boşlukta dönen
Sanma ki âlemden bihaberim ben
Toprağı koynumda gördüm akibet
Toprakta ayağım toprakta başım
Toprakta ekmeğim toprakta aşım
Battal Emre'm der ki tükendi işim
Defteri âmâli dürdüm akibet

XVIII

Bir garip dünyaya nazar eyledim
Erkân başka başka yol başka başka
Hep aynı havadır üstümde esen
Rüzgâr başka başka yol başka başka
Kimisi boşalmış kimisi dolmuş
Kimisi ağlamış kimisi gülmüş
Kimisi mevlâyı gönülünde bulmuş

ARAŞTIRMALARI

Âbit başka başka kul başka başka
Bozuktur biliriz bunun evveli
Hikmet'i hüdaya ne söylemeli
Bulunmaz biz gibi divane deli
Gönül başka başka dil başka başka
Kimisi (lâ) demiş kimisi (illâ)
Kopmadı semada böyle vaveyla
Hep aynı Mecnunuz hep aynı Leylâ
Sahra başka başka çöl başka başka
Çok nebi çok resul geldi arada
Bakmadı bir lâhza Tanrı feryada
Zikredip durmakta aynı deryada
Damla başka başka sel başka başka
Battal Emrem ayır nâmerdi merdi
Her kitap bir başka işaret verdi
Dünyadan akbaya Âdem'in derdi
Yaşa başka başka öl başka başka

XIX

Dostunun derdine derman arıyan
İlk önce ak ile kararı bilsin
Yan gelip yatmasın gönül köşkününde
Tezekten meskenle sarayı bilsin
Derdile belâdan yüzümüz gülmez
Mürtekipzadenin ambarı dolmaz
Tabibim demekle tabiblik olmaz
Neşteri vuracak yarayı bilsin
İlâh mı veremle sıtma firengi
Bak atom patlattı elin firengi
Nicedir ol, Bahri Hazarın rengi
Ummama bilmiyen dereyi bilsin
Bir garip sevdadır başımda tüten
Kan mıdır sel mi'dir gözümde akan
Tarihi kadime ibretle bakan
Yirminci yüzyılda Koreyi bilsin
Battal Emre'm sorma bu ahval neden
Gün gelir ayrılır ruh ile beden.
Adalet hanında tacirlik eden
Okkayı kiloyu darayı bilsin

XX

Kerem ile yoldaş olam
Garip kişi handa gerek
Yunus ile sırdaş olam
İki elim yanda gerek
Kara bağırim delik delik
Tutmaz oldu kopça ilik
Ağam der ki efendilik
Bende gerek bende gerek
Çok belaya karşı durdum
Türlü türlü hayal kurdum
Serhat oldu yerim yurdum
Çıkmadık cân tende gerek
İncil, Kur'an, Tevrat, Zebur

Ben-i Adem tabur tabur
Cümle ihvan çeker şabur
Mümin olan dinde gerek
En arkada durdum safâ
Ya Muhammet ya Mustafa
Suçu nedir bunca kafa
Önde gerek önde gerek
Bir karanlık boşluk feza
Arzı vermiş düzenbaza
Mazlumlara cürüm ceza
Onda gerek onda gerek
Veresiye adaleli
Peşin öder sefaleti
Yok mu bunun kefareti?
Binde gerek binde gerek
Bâsü badel mevdi bildim
Hem ağladım hemde güldüm
Bir yaşadım birde öldüm
Varlık yokluk bunda gerek
İster oku ister üfle
Hocam kandilini püfle,
Dünya dönmez tesadüfle
Şimdi hüner fende gerek
Bata zalim felek bata
Ekmeğime ağı kata
Ol kıyamet gelip çata
İki elim yanda gerek
Âkil isen halkı yerme
Sağ gözünle solu görme
Ezrailden haber sorma
Aradığı canda gerek
Öte Battal Emre'm öte
Aşık olan yanıp tüte
Fark eyledim cümle bata
Bende gerek bende gerek

DERGİMİZ 12 YAŞINA
BASİYOR

İlk sayısını Ağustos 1949'da çıkar-
dığımız "Türk Folklor Araştırmaları", bu
sayısıyla 11 ci yılını doldurmaktadır. Ka-
rınca kararınca bu güne kadar Türk
Folkloru'na hizmet etmeyi büyük bir
vazife ve şeref bildik.
Önümüzde açılmış olan aydın yolda
bundan sonra daha emin adımlarla yürü-
yecek ve Türk halkının geniş ve uçsuz
bucaksız bir denizi andıran halk bilgisi
hazinesinden — birkaç damla da olsa —
kurtarabildiklerimizi yarına ve bilim
dünyasına sunmaya devam edeceğiz.
Abone ve okuyucularımızın da bize
daima müzahır olmalarını dileriz.

4. Halk Oyunları Bayramı Parlak Olacak

Yazan: İhsan HİNÇER

Bu ayın 22 sinde başlayacak olan "Dördüncü Türk Halk Oyunları Bayramı" için hazırlıklar devam etmektedir. Bu yıl yapılacak olan bayrama Bursa, Balıkesir, Sivas, Erzurum, Trabzon, Gaziantep, Silifke, Muş, Ankara, Bozkır, Kırklareli, Elâzığ ve Yozgat Toplulukları'nın katılmaları kararlaştırılmıştır.

Halkevlerinin kapatılmasıyla dağılmak tehlikesi geçiren Türk Halk Dansları Toplulukları, Yapı ve Kredi Bankası'nın bir kültür hizmeti olan "Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma tesisi" çalışmalariledir ki, ayakta kalabilmiş, dağılmaları önlenmiştir.

Bu yıl yapılacak olan bayram Açık Hava Tiyatrosunda 22 Temmuzdan 31 Temmuz kadar 10 gün devam edecektir. Bayrama katılmak arzusunun gösteren bir Amerikan Ekibi de bayramın ilk üç gününe iştirak ederek, gösterilerde bulunacaktır.

★ LONDRA, NİS VE KAN'A GİDEN HALK DANSLARI TOPLULUKLARIMIZ

Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisinin çalışmalarile oyunlarını 7 yıldanberi bütün memlekete yeniden göstermek ve teşkilatlanmak fırsatını bulan Gaziantep, Bursa, Elâzığ, Silifke ve Trabzon Toplulukları, 5 Temmuz 1960 salı günü uçakla önce Londra'ya gitmişlerdir. Orada yapılacak olan milletlerarası folk dansları gösterilerine iştirak ettikten sonra Nis'e geçeceklerdir. Orada da 4 günlük bir gösteriden sonra, Kan'a uğrayacaklar Kan'da da 4 günlük programa katıldıktan sonra 19 Temmuz gününde uçakla Yurd'a döneceklerdir.

Erzurum Topluluğu, bu seyahate bazı sebepler yüzünden katılmıya çağını Devlet ve Hükümet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel'e bir telgrafla bildirmişti.

Ekimler Yurd'a döndükten sonra Basın — Yayın ve Turizm Ge-

nel Müdürlüğündeki Halk Dansları bölümü idarecileri arasında bazı tasfiyelere girişileceği belirtilmektedir.

Erzurum Topluluğu gibi tecrübeli ve memleketimizi temsil kabiliyeti yüksek olan bir ekibin bu üç milletlerarası festivale katılmaması büyük bir üzüntüye sebep olmuştur.

★ ARTVİN FOLKLOR GECESİ

25 Haziran 1960 Cumartesi günü gece Eminönü Halkevi salonunda yapılan Artvin Folk Dans Gecesi çok başarılı geçmiş, Artvin, Erzurum, Tuna ve Karadeniz dans toplulukları katılmış, Behçet Kemal Çağlar şiirler okumuş, Aşık İhsani ile eşi Güllüşah ve Şemsi Yastıman da devrim hakkındaki şiirlerini okumuş ve türküler çürmüşlerdir. Gece coşkun bir şekilde geç saatlere kadar sürmüştür.

★ ORDU'YA ŞÜKRAN GECESİ

29 Haziran 1960 Çarşamba günü Açık Hava Tiyatrosunda Milli Türk Talebe Birliği tarafından tertiplenen Orduya Şükran Gecesi halkın ve gençliğin geniş ilgisile saat 21 den ertesi gün sabaha kadar devam etmiştir.

Bu arada memleketimizin en tanınmış sanatçıları bu güne katılmış, bu arada Münir Nureddin Selçuk 27 Mayıs marşile halk türkülerinden meydana gelen bir konser vermiş, Londra'ya gitmek üzere şehrimize gelmiş bulunan Gaziantep, Elâzığ toplulukları ile Karadeniz, Kars, Kırklareli ve diğer topluluklar da mahallî oyunlarını oynamışlardır.

Orduya Şükran Gecesi'ne bundan başka sayısız sanatkar katılmış, Açık Hava Tiyatrosu kurulduğu gündanberi en şaşıla gününü yaşamıştır. Bu geceye katılanlar, bu güne değin bu kadar insanı burada görmediklerini, 10 bin kişilik tiyatrodan en az 50 bin kişi bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Malatyalı Şehit Mehmet Turan'ın Anasma Ağıt

Yazan: Behçet Kemal ÇAĞLAR

Bu ne arsız ne yılışık suratır
Menderes mi onu ezen Firatır
Oğul çiğner kardeş çiğner kız çiğner
Canavarın adı demir kiratır

Canım seni arzuluyor Mehmedim
Gel koyunlar kuzuluyor Mehmedim
Bu katili affedeyim diyorum
Süt damarım sızılıyor Mehmedim
Namık Gedik didik didik olası
Her parçanı bir çaldı bulası
Çakılasın bir kazığın üstüne
Korkuluktan befer hödük olası

Canım seni arzuluyor Mehmedim
Gel koyunlar kuzuluyor Mehmedim
Bu ağağı unutayım diyorum
Süt damarım sızılıyor Mehmedim
Yürür Mehmet kanda yüzen gemi bu
Yürü Mehmet şehitliğin demi bu
Zeki derler budalann birisi

Şahin mi ki leş kargası ne mi bu
Canım seni arzuluyor Mehmedim.
Gel koyunlar kuzuluyor Mehmedim
Bu soysuzu unutayım diyorum
Süt damarım sızılıyor Mehmedim
Mehmet derler Malatyanın kuzusu
Kurşun onda eğerimde sızısı
Atatürküm Atatürküm neredesin
Böyle miydi alnımızın yazısı

Canım seni arzuluyor Mehmedim
Gel koyunlar kuzuluyor Mehmedim
Atatürke bağışlarken ben seni
Süt damarım sızılmıyor Mehmedim
Bir meydana yüz kişiye kıyanlar
Arslan ini size kalmaz çıyanlar
Mezarından doğrulup ta boğacak
Esvabıyla gömdüğünüz cıvanlar

Canım seni arzuluyor Mehmedim
Gel koyunlar kuzuluyor Mehmedim
Benden emmiyenler bile öz oğlum
Süt damarım sızılıyor Mehmedim
Mehmet Mehmet ahiretten konus gel
Atatürke şehitlerle tutuş gel.
Bir tek umut sende kaldı amann
Türk ordusu, Türk ordusu yetiş gel
Canım seni arzuluyor Mehmedim
Gel koyunlar kuzuluyor Mehmedim
Mezarını arıyorum her yerde
Süt damarım sızılıyor Mehmedim

Geçen yıllarda yapılan Halk Oyunları Bayramı'na katılan Adana bölgesine ait Tahtacı Aşiretinden bir Yürük kıza

HALK DİLİNDE YÜZ DEYİMLERİ

Yazan: İsmet Zeki EYÜBOĞLU

Oyleya elimiz — kolumuz, başımız — gömümüz olurda yüzümüz, yüzümüz üstüne ıslıl ıslıl yanan bal—dudak deyimlerimiz, inceden ince, güzelden güzel sözlerimiz olmaz mı?. Utanılacak iş yapsak, sıkılacak bir nesne görsek bunun ardından "yüzümüz kızarır" nasıl kızarmasın sonra bize "yüz-süz", "yüzü bile kızarmadı ayol" derler. Birde yüzün suyunu dökme dökme istemekten "yüz suyu dökmek" imiz vardır özimiz.

Birinden "yüz görerek" bir şey isteriz de vermezse "isteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara" der geçeriz.

Bir de gücennemeyegörsün kişi "yüzünü asar" ya ne denir yüz onun, ister asar ister "yüz ekşitir."

Sonra kızınca göz kararı geçince "yüz kararır" deriz. Görülüyor ki dilimizde yüz üstüne sayısız deyimler vardır. Yüz üstü sürünmek, yüzü gülmemek, yüzünden bir hale kalmak, yüzüne hasret kalmak, yüzüne bakmamak, yüzüne duramamak, yüzünden kaçmak, yüz üstü bırakmak, yüzüne gülmek, yüzünden düşüp bin parça olmak. Meğer yüzümüz ne bolmuş ta bilmiyormuşuz. Bunları düşünürken birdenbire aklıma bir de edebiyatımızdaki "yüz"ler geldi.

Yüzünde göz izi var

Sana kim baktı yarım

diyen ozanın üzüntüsü de "yüzünden okunmaz mı". Bunun yanibaşında bir de "iki yüzlü" lük çıkagelirse kişinin şap gibi yandığı, yüzünün kanlara boyandığının resmi-dir.

Döndüm gerida bakdum

Yüzi gana boyandı.

elbette boyanır. Ya bir de:

Fadim senun yüzünden

Yedum yüzelli deynek

gibi bir yıkım gelirse kişinin başına zavallı neylesin: Bunlardan başka yüzle ilgili benzetmelerimiz de çok. Güzelin iyisine "ay—yüzlü" deriz, biraz yanaklar dolgun, kırmızı olunca "sini gibi yüz", "tepsi gibi yüz" diye ballandıra ballandıra anlatırız.

Kızcağız gelin olunca güveğiden birazda "yüzgörümlüğü" ister; oyleya insan kolay kolay "yüz vermek"le değerini ayağa düşür-

memeli, kendini ağır satmanın yollarını bil-melidir, yoksa bu gibi işlerin içinde birde "yüz geri" edilmek vardır. Dilimizin bu "yüz"lü zenginliği geleneklerimizde insana verilen değerini genişliğini gösteriyor.

Üzerinde incelikle durulacak olursa halk bilgisi varlıkları arasında en çok işle-nen konunun insan olduğu, bütün deyim-lerin onun varlığına bağlandığı görülür.

Türklerin bu bakımdan kesintiye uğramadan sürüp giden bir kişi anlayışları vardır. Başka uluslarda bunu pek bulamıyoruz. Bilgi bakımından ilerlemiş uluslarda kişiyi bir konu olarak ele alıp işleyen çokluk çeşit-li alanlarda çalışan düşünür olmuştur. Yal-nız burada kişi işlenirken belli bir görüşe bağlı kalmıyız, yalnız geliş — güzel bir yol tutturulur sonunda insanın bütünlüğüne varılır.

Dilimizde ayrıca "yüz yıkamak" "yüz silmek" "yüz çevirmek", "yüzleşmek", "yüzleştirmek", "yüz yüze gelmek", gibi çeşitli deyimler de vardır.

Bu belkide dinin kişiye verdiği değer-den ileri geliyor. Sözüün geliş. tasavvufta insanın yüzünde tanrıyı görmek inancı var-dır.

Veç-i âdemde tecelli eyleyen Allâhdır düşüncesi bunun bir sonucudur.

Vechini pâk eyle kim mir'ata bühtan olmasın

diyen Ozan suçu aynada değil yüzde ara-manın gerektiğine inanmıştır.

"Yüzünü dönmek" le anlatılmak istenen yönelmede de yüzün çeşitli anlamlar gös-termek için bol bol kullanıldığını anlıyoruz.

"Yüzleştirmek" demekle de gene bir gerçeğin ortaya çıkarılmasında tutulan yol anlaşılıyor.

"Yüz yüzen utanır" derken yapılan bir yakarmanın yerine getirilmesini, baştan savılmamasını belirtmek isteriz. Bunlar gü-zel gerçik, yalnız "yüze gülmek", "yüz dostu" gibi deyimlerin arkasında gizlenen korkunç-luklardan nasıl kurtulalım.

Halkı fiksindiren, iğrendiren birbirin-den soğutan, topluluk işine geçimsizliği so-kan hep bu "yüz dostları", hep bu "yüze gülcüceler" değil midir, üzerinde iyice duru-

DÜZENCİ KADIN

Derliyen: Nermi YUNUSOĞLU

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman da zengin bir paşanın hastalıklı bir hanı-mı varmış. Bu hanım pek yaşlı olmadığı halde sık sık rahatsızlanır, yatağa düşermiş. Paşanın konağına hekimler, hocalar çağırı-lır, hanım okutulur, ilaçlarla tedavisine ça-ğırılır, bununla beraber sıhhatini tamamiyle elde edemezmiş. Nihayet bir gün paşanın hanımı yataktan çıkamayacak hale gelmiş, hekim, hoca para etmemiş, hanımın has-talığı gittikçe ağırlaşmış. Bu hal karşısında paşa şaşırmış, ne yapacağını, ne edeceğini düşüncemize hale gelmiş. Tam bu sırada ha-nımın vefat ettiğini haber vermişler. Ölüm karşısında ne yapılır, elden ne gelir, paşa büyük bir ızdırıp içinde kalmış. Derken efendim, konakta bir telâştır, bir heyecan- dır kopmuş. Feryad ve figan içinde hanımın cenazesini kaldırmışlar. Fakat iş bununla bitmemiş, cenazeyi kaldırmışlar ama, konak halkı haykırıp bağırarak devam etmiş. Günler, haftalar geçmiş, paşanın gözyaşları dinmediği gibi, konak halkının ah ü vahı da nihayet bulmamış.

Günlerden bir gün paşanın konağında yine ağlayıp haykırıyorlarmış. O sırada so-kaktan bir kadın geçiyormuş. Bu kadın ko-nakta ağlayıp haykırmanın seslerini işit-miş. Acaba konakta ne var, ne oldu, diye merak etmiş, hemen kapıyı çalmış:

— Ne oldu, neden böyle ağlaşıyorsunuz, diye sormuş. Kapıyı açan gözleri yaşlı hiz-

lursa bu deyimlerle kişinin ne yaradılıştta bir varlık olduğu da açıkça anlatılıyor. Kişinin iç — dünyası birazda yüzünden okunur. Halk bu konuda çok beceriklice davranmıştır. Biz bu tanıtımların gerçek kaynaklara, yaşanmış denemelere, baştan geçmiş sınamalara dayandıkları inancında-yız.

Bunu demekle Türk halk görüşünün, Türk düşüncesinin yaşanan, gerçek olaylar-dan doğduğunu, gerçek — üstü uydurmala-ra gidilmediğini belirtmek istiyoruz.

Türk mitolojisinin de böyle elle tutu-lur gerçeklerden doğması bu düşüncemizin doğru, yerinde olduğunu gösteriyor..

metçi kadın cevap vermiş:

— A, haberin yok mu, paşanın hanımı vefat etti, hepimiz matem içindeyiz. Onun için günlerden, haftalardanberi ağlamak -tan kendimizi alamıyoruz.

Meraklı kadın birdenbire feryada baş-lamış :

— Ne diyorsunuz ayol, paşanın hanımı mı vefat etti, doğru söyleyin Allah aşkına. Ay şimdi düşüp bayılacağım. Niçin bana haber vermediniz canım, paşanın hanımı benim hemşirendi, bu felâket önünde ben şimdi ne yapayım, diye çırpınıp durur.

Kadını konağa alırlar, o yine sözlerine devam eder:

— Ben İstanbulda değildim, değildim ama, paşa bana bir mektup yazamaz mıydı, zavallı hemşireciğim bana hasret gitti öyle mi? Kardeşim ne zaman vefat etti söy-leyniz bakalım?

Konaktakiler paşanın hanımının ne za-man öldüğünü söylerler. Kadın tekrar fer-yad eder:

— Yıllardır Anadolu'da idim, fırsat bul-lup hemşiremi görmeğe gelmişim, vah za-vallı kardeşim, meğerse senin matemini tutmak için buralara gelmişim.

Bu sefer paşanın annesi :

— Ne yapalım kızım der, ölüm Alla-hın emri, hepimiz bir gün öleceğiz, ağlayıp sızlamakta fayda yok ama, kendimizi tuta-mıyoruz. O yattıkça Allah size ömür versin.

Paşanın karısının kardeşi olduğunu söy-leyen kadını konakta misafir ederler. Kadın da ölen hanımın öz hemşiresi olduğuna konak halkına inandırır. Derken efendim ak-şam olur, paşa konağa gelir. Paşanın an-nesi durumu oğluna anlatır. Bunun üzerine paşa da karısının hemşiresi olduğunu söy-leyen kadını teselliye çalışır ve baldızını bir müddet konakta kalması için ikna eder. Baldız hanım kırk gün konakta kalır.

Kırk birinci günün gecesini paşanın bal-dızı tepesinden tırnağına kadar kara sakıza bulanır, ondan sonra kuş tüylerinin içine yatar, kuş tüyleri her yerine yapışır. Pek çirkin ve hatta korkunç bir hale girer. Bu çirkin ve korkunç halile paşanın yatak oda-

sına gider, kapıyı açıp odaya dalar. Mışıl mışıl yatağında uyuyan paşayı uyandırır, paşa karşısında tüylü kadını görünce hayretle sorar :

— Sen kimsin

Kadın cevap verir:

— Paşam ne çabuk unuttuğuşun, ben senin ölen zevcen değil miyim?

Paşa korku içinde heyecanla :

— Ne yar karıcığım, ne var, nasıl buraya geldin, bu hal nedir? der.

Tüylü kadın söze başlar :

— Benden artık hayır yok, Allah böyle kısmet etmiş, mukaddere boyun eğmek lâzımı gelir. Hemşirem konağa gelmiş, benim yerime onunla evlen. Hem benim ruhumu şad etmiş, hem de ona iyilik yapmış olursun.

Paşa tüylü kadının bu sözleri karşısında titrer, titrer ama mezardan çıkıp gelen karısına da "Peki, dediğin gibi olsun,, demekten kendini alamaz. Bunun üzerine tüylü kadın paşanın yatak odasından çıkar, üstünü başını temizleyip kendi yatağına girer. Fakat, üç gece aynı oyunu oynamayı ihmal etmez. Nihayet paşayı tehdide kadar varır:

— Eğer hemşiremle evlenmeyecek olursan seni boğarım.

En sonra paşa annesile konuşur, ölen karısının üç gecedir mezardan kalkıp yatak odasına geldiğini, hemşiresiyle evlenmesi için kendisini zorladığını, ölmüş karısının perişan hali önünde "peki,, demek zorunda kaldığını anlatır ve ilâve eder:

— Rahatım kalmadı, rahmetlinin dediğini yapmaktan başka çare yok. Bari baldız hanıma bütün bunları yavaş yavaş anlatınız, ondan söz alınız da evlenelim, der.

Ertesi gün paşanın annesi bir münasebet bulur, oğlunun başına gelenleri birer birer anlatır, eski baldız hanıma :

— Ne yapalım kızım, paşa elbete evlenecek, içimize yabancı girmesin, hemşirenin arzusu gibi seni paşaya alalım, der. Bu sözler üzerine kadın isyan eder:

— Ben zavallı hemşiremın yerine eniştemin koynuna nasıl girerim, ona nasıl koca derim. Bunlar nasıl söz, nasıl teklif, sizde hiç utanmak yok mu, diye haykırır. Haykırır ama, nihayet, paşanın annesi ısrar edip oğlunun arzusunu ve ölmüş kadının

hareketini tekrarlayınca paşa ile evlenmeğe razı olur. Nikâhları kıyılır, paşa ile birlikte yaşamağa başlarlar .

Aradan epeyce zaman geçer, derker efendim günlerden bir gün paşanın yeni karısı aynanın önünde başını tararken kurduğu düzenler hatırına gelir, sevincinden oynamaya, gülmeğe, sıçramağa başlar. Sığır oynar ve gülerken bütün konak halkını ve paşayı nasıl aldattığını da güya başka birisine hikâye ediyormuş gibi kendi kendisine anlatır:

— Kaynanamı, kocamı, koca konağın içinde yaşayan küçük büyük herkesi inandırdım, paşayla evlenmeğe muvaffak oldum, diye âdeta haykırır.

Kadının bu sözlerini paşanın annesi işitir, kadın da sözlerinin, itiraflarının kaynanası tarafından işitildiğini anlar, utanır; utanmakla beraber yapılacak başka iş bulamaz, tutar, paşanın annesini baş aşağı merdivenden yuvarlar. Kadının beli, kolu kırılır, kendisi konuşamaz hale gelir. Hemen paşaya haber gönderirler. Paşa gelir, sorar :

— Ne oldun anneciğim ?

Paşanın annesi bir şeyler mırıldanır, başını gösterir. O zaman paşanın yeni karısı: "Tepeliğimi gelinime verdim diyor,, Paşanın annesi ağlar, kolunu gösterir. Paşanın yeni karısı "bileziklerim gelinimin olsun diyor,, der. Paşanın annesi yine ağlar, boyununu gösterir, Paşanın yeni karısı "gerdanlığım gelinimin olsun diyor,, der. Hasılı paşanın annesine ait değerli ne varsa bu suretle kadın kendisine maleder. Kadın düzen ve hile ile hem paşanın karısı, hem kaynananın varisi olur. Birkaç gün sonra paşanın annesi ölür, kadın paşayı büsbütün avucu içine alır. Böylece ömür geçirip giderler. Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.

Prof. İsmayıl Hakkı
BALTAÇIOĞLU
Türkçe

KUR'AN

Fiatı 25 lira
46 No. Sokak, No. 18
Bahçelievler — Ankara

Güya Folkloru :

SIZMA KÖYÜ DEYİŞLERİ

Yazan: Seyit KÜÇÜKBEZİRCİ

Nal döktürelim atlara
Hay guzuum guzum
Bende kuzumu atdım gurbet illere yadlara
Hay guzuum guzum
Sağsağan gonar celene
Goyun yayallar alana
Hay guzuum guzum
Benim guzuumu da bir daha salmazlar
sılâya

İki dalda bir ceviz
Hay guzuum guzum
Aramız derya deniz
Hay guzuum guzum
Sen orda ben burda
Hay guzuum guzum
Ne bet geldi ne beniz
Açırırında al odalarım işlesin
Goyuvurunda gıratlarım kişnesin

Hay guzuum guzum
Salvırında gaube feleği
Bildiyini işlesin
Hay guzuum guzum
Ayrılık aşı bişdi mi
Gaynadı da gazandan daşdı mı
Böğün de güne yolumuz ayrı düşdü mü

Yük üstünde yimeni
Galdırdı dağlar dumanı
Yiğice geldi guzum
Ayrılığın zamanı
Yüz üstünde al yışamak
Meramın dağları aşmak
Aşıp da ben de yavrıma gavişmak

Garipler mezarı höcüre höcüre
Döşemişler ardıcınan
Yırlı ırzam göğnüm yoğudu
Ayrıdı felek gücönen
Geştigim çaylar bulandı
Basdığım dallar ırğandı
Yiğice deli divane göğnüm inandı

Ağşam oldu basdı gareler
Göz göz oldu sinemdeki yareler
Lokman Hekimi getirsen
Bulma mı kın derdimize gareler
Yordu yokuş yordu bizi
Yokuş bize garşı goydu
Bu ayrılığınan ölüm bizi buldu

Hebab oldu hebab oldu
Yandı diğer içerde kebab oldu

Sızma Konya'nın Sille bucağına bağlı köyü zelli haneli bir köydür. Sızma'lıların söylediklerine göre: Sızma'lıların aslı yörük imiş. Zamanında bir yörük obası gelerek şimdiki köyün olduğu yere konmuş. Ve Sızma'lılar bu yörük obasından çoğalmışlar. Köy Konya'ya 40 - 45 km kadardır. Şimdi bile yörük obasının izlerine rastlanmaktadır. Köyün asıl kalabab kısmı üç mahalleye ayrılmıştır: Yukarı oba — Orta oba — Aşağı oba. Ayrıca köyün karşı tarafındaki kısma Yamaç, annesinden, babasından ayrılanların oturduğu köyden biraz ayrı kısma da Atasızlar denilmektedir. Sırası geldikçe Sızma köyünün oyunlarını, giyinişlerini, efsanelerini, türkülerini yazacağız. Sızma Deyişlerini Sızma köyünden 55 yaşlarında dul bir kadından derlemiştik.

Bir oğlu askerde, diğer iki oğlundan da ayrı düşmüştü. Yanında 12 - 13 yaşlarında bir kızı vardı. Annesi ve kızı ayrı düşükleri akıllarına geldikçe deyiş söylerlerdi. Deyiş söylemenin bir şartı yoktur. Ne kadar söylenebilirse, ne kadar akıla gelirse o kadar söylenir.

Sızma'lılar bu söyleme işine "Diyiş demek,, diyorlar.

Diyişlerin birbirleriyle hiç bir ilgisi yoktur. Hepsini başı başına bir bütündür. Hece sayısı, kafiye düzeni aramak da boşunadır. Çünkü ıstıraplarında mısralar, kelimeler ve ölçü gözönüne alınmadan sıralanır. Diyişlerin mısraı onlardaki "Hay guzuum guzum" acı bildiren mısraı diğer deyiş mısraları arasında istenilen yere konabilir. Ölüm anında, ayrılık anında akla gelen deyiş bütünleri söylenir. Diyiş kadınlar söyler. Köyden askere gidenler geçirilmeğe giderken gidenin kadın akrabaları ağlayarak bu deyişleri söylerler. Gelin ata bindirilirken de aynı deyişler söylenir. Diyişleri söylenişe dikkat ederek olduğu gibi derledim. Diyişlerin mani özelliği gösterenleri olduğu gibi; türkü özelliği gösterenler ve bazı türküler oldukça benziyenleri de vardır.

Sızma deyişleri aynı zamanda Sızma'lıların bir çeşit ağıttır.

Geç gidelim de nalbantlara
Hay guzuum guzum

277

Gahbe felek bize sebeb oldu
Mezirimi derin iylen bol olsun
Sular serpin serin olsun
Dünyada bir murat görmemiş
Ahretinde mamur olsun
Çamra batdım silkinemedim
Bir bardak su galıp dökünemedim
Ayrılığın elinden gurtulamadım
Atı beğler atı beğler
Ayağında nalı parlar
Benim gardaşım gurbet ilde ağlar
Evimizin öğü ütün
Yaprakları bütün bütün
Biz de kaldık gücücükden yitim
Evimizin öğü asma
Asmanın daline basma
Babam yok diyi incinip küsme
Babaam babam
Hasdananın yolları üşdür
Gardaşdan ayrılması
Ne yaman güşdür
Garşı dağlar garşı dağlar
Hay guzuum guzum
Suyu yok da neden çağlar
Hay guzuum guzum
Şurada bir guzu meler
Ayrılığın derdinden
Hay guzuum guzum
Garadır buharinin daşı
Yandı çiğerinin başı
Böyleymiş gahbe feleğin işi
Hay guzuum guzum
Ayrıldım indim yamaşdan
Hay guzuum guzum
Babam delindi gumdan daşdan
Ben de ayrıldım hem yavrudan hem
kardaşdan
İstanbul'un gazelleri
Yayılmadan gelir guzuları
Meylâm bize yazmış
Gara yazıları
Hay guzuum guzum
Nolurmuş da nolurmuş
Dert yüreklerde olurmuş
Dertli yürek çeke çeke
Bir gün olur ahırımış
Gaşları var galem gibi
Hay guzuum guzum
Uzun boylu çeleni gibi
Hay guzuum guzum
Biz de olsaydık âlemler gibi
Hay guzuum guzum

Bahar gelir her dereler yurd olur
Sivri sinek ağzı dolu gurd olur
Benim arzu itdiğim guzum da
Yüreğime derd olur
Alçacak dağdan aşdığım
Hay guzuum guzum
İnip de derdimi deşdiğim
Bile yiyip de bile işdiğim
Soğunda ayrı düştüğüm
Narman yiri harman yiri
Keser vurdum çimen giri
Yok muymuş guzuma derman yiri
Şu dağlar dağladı beni
Gözenler ağladı beni
Değme zencir kâr etmezdi
Ayrılık bağladı beni
Varayın da varayın mı
Pencireni girayın mı
Sen orada ben burada
Deli meczunlar olayın mı
Çapımıza gara kilit asdılar
Bağrımıza gara daşlar basdılar
Sen orda ben burda
Ümüdümüzü kesdiler
Sarı samanımız da savrılmadım
Hay guzuum guzum
Bilmem silâm mı kötü bilmem gendim mi
kötü
Körpe guzuum guzum
Ben de guzumu eğliyemedim
Gurbadile giden kişi
Netsin altını gümüşü
Yitmemişdi bizim gözümüzün yaşı
Dam ardında dolu desdi
Böğün devre yiller esdi
Esdı de gara bağrımı kesdi
Dam başına çıkdım işsiz
Bir para buldum yazısız
Benim guzularım da
Hem anasız hem babasız
Dağda ardıç gurusu
Dibinde keklık sürülsü
Babası dursaydı
Biz de olsaydık illerin birisi
Yüğşeginden kaldırım guzumun salını
Gitsin görünü görünü
Hiş dünyada murat görmemiş
Yatsın yirini yirini
Şu dağlar olmasaydı
Açılanlar solmasaydı
Olüm Allah'ın emri
Ayrılık olmasaydı

MÂNİLER 2193

Yazan: Hüsnü YILDIZ

Mâniler, gerek Elmalı'nın merkezinde, gerekse köylerinde, ekseriya genç kızların dillerinde doludur. Erinlik çağına giren her kız, başlar mâni bellemeye. Çeşme başlarında, su yollarında, bağlarda bir kaç kız, bir araya gelmeye görsün, Bülbül olur hepisi. Şakıdıkça şakırlar, çoşukça çoşarlar. Nasıl şakımasınlar, nasıl çoşmasınlar ki. Onların biricik gönül eğlencesi mânidir. Çünkü onların türkü söylemesi, yasak edilmiş gibidir. Bilhassa köylerde kızların türkü çağırması ayıp sayılır. Bu yüzden kimse türkü söylemeye cür'et edemez. Edenler olsa bile, evde tenha kaldığı bir anda kendi iştebileceği bir tonda türkü çağırabilir. Aksi hâlde dışarıdan duyacak olurlarsa çok ayıplarlar. Yedi bayramda söz ederler âlîmallah.

Mâniyi söylerken bir çift tutulur. Mâniyi söyleyecek olan kız veya kadın karşındakilere: "Bir çift tutun." der. Karşındakilerden biri de: "Tuttum." der. Ozaman manici manisini söyler. Mani söylendikten sonra maniyi söyleyen: "Kimi tuttum." diye sorar. Çifti tutan da: "Falan kızla, filan oğlamı tuttum." cevabını verir. Bu, böylece devam eder gider. Bu çiftleme esnasında

Yalım gayada su dütmaz
Mavidir gafdanım solmaz
Bu hanede benim Celâl'imsiz olmaz

Yalım gayaların aklığı
Dibinde olur keklığı
Bizim böğle olduğumuz
Babamızın yokluğu
Süre süre indirdiler yazıya
Dut itdiler al gımalı tazıya
Kimseler yanmaz analar yanar
Körpe guzuya

Hay guzuum guzum
Gara bulut gibi göğlere ağarsın
Sulu sepen gibi yirlere yağarsın
Nerede ana görürsen boynuğu eğersin
Hay guzuum guzum
Yük üsüünde yimeni
Hay guzuum guzum
Galdırdı da dağlar dumani
Hay guzuum guzum

öyle tesadüflere raslanır kir tutulan kimse lerle söylenen maniler arasında çok yakın rabıtalı peyda olur. Ozaman meclistekilerin hayretten ağızları açık kalır. "A! a! ne de uydu!" sesleri havaya ayrı bir ahenk temin eder. Bir taraftan da katıla katıla gülmekten kendilerini alamazlar.

Mani söyleşmesi bir de Hidrellezde yapılır. Hidrellez gelince genç kız ve genç gelinler bir gün önce hazırlıklarını yaparlar. Gizlice kararlaştırdıkları yere Hidrellez sabahı giderler. Orada türkü eğlenceler yanında bir de mani söyleşmesi yaparlar. Bu esnada bol bol mani söylenir.

Maniler bir bakıma gönül eğlencesi olurken bir bakıma da aşk teterennümü oluyor. Birbirine gönül veren gençler, aşklarını, dertlerini, nasıl bir ateş ile yanıp tutuştuklarını birbirlerine manilerle anlatırlar. Manileri söyledikçe yamık gönülleri boşaldıkça boşalır. Bakarsınız bir kız yavuklusunun mektubuna cevap yazacaktır. Aşkını nasıl tarif edeceğini, dertlerini nasıl anlatacağını tereddütlerle düşünürken mani ıse yardımına koşar. Hızır gibi yetişir. Kızcağız da: "Naha Allah razı olsun" der gibi gönü ferahlatır. Mektubun sayfalarına ser-

Gine geldi benim Mevlid'ime ayrılık günü

Anasız guzuum guzum
Sular gibi akıp gider
Benim guzuum
Navrızlar gibi kokup gider
Benim guzuum
Dönüp de ardına bakmamış
Hasiret anası yok gibi
Pıgır yudum açamadım
Saçağından seçemedim
Sen bizden vaz geçdiysen
Ben senden vaz geçemedim
Ben bah bekmez sanırdım
Dabakdan akmaz sanırdım
Ben de Celâl'im yanından gitmez sanırdım
Yüksek yirin ekincisiyidim de
Hay guzuum guzum
İngin yirin de harmancısıydım
Hay guzuum guzum
Benim guzumun da eğlencesiydim

piştirir manileri. O manilerle genç kızın hün bağı sevgilisine açılmış olur. O maniler ki en iyi bir iksir, en iyi tesir eden bir şiiir, yanık gönülleri eniyi ferahlatıcı bir pınar, aşkı tutuşturan; aşkı yakıp kül eden

bir ateştir. Sözüün kısası yamandır maniler. Sözüümüzün doğruluğunu tanımlar için serpiştireceğimiz maniler derlediklerimizin ancak bir cüzüdür. Onların kıymetini okurların takdirine bırakıyorum.

Ateş oldum küllüm yok
Bübül oldum dilim yok
Sen orada ben burda
Ağlamadık günüm yok

Ayna attım çayıra
Şavkı vurdu bayıra
Gökte mevlam çiftlemiş
Yerde kimler ayıra.

Altın tarak başımda
Kalem oynar kaşımda
Karşımda durma gâvur
Cahillik var başımda.

Ak üzüm parmak gibi
Sevdiğim kaymak gibi
Beni sevdiğimden ayıran
Devrilsin kavak gibi

Ak üzüm kızıl üzüm
Seni sevmektir sözüüm
Sevdiğimi sevenler
Sürünsün dizim dizim

Ak gülüm tazem sensin
Sofrada mülâzemsin
Yedi kitap hakığın
Gönlümdede gezen sensin.

Ak gülüm uyanmıyor
Mislere boyanmıyor
Geçme kapım önünden
Kalbim hiç dayanmıyor.

Çaya girdim çizmeyeyle
Yar bulunmaz gezmeyle
Nice gençler kandırdım
Yeni mendil vermeyeyle

Çaya girdim çay susuz
Kenarları çayırırsız
Ellerin yarı gelmiş
Hanî benim hayırırsız

Deniz üstü sarayım
Ufuktan yol arayım
Sensiz geçen ömrümü
Ömürden mi sayayım.

Dam başta ot bitmez mi?
Süpürseler gitmez mi?

Gel gurbetten hasretlim
Bu ayrılık yetmez mi

Direm kuşak beldedir
Saçakları yerdedir
Cennetten huri çıksa
Yine gözüüm sendedir.

Elimdeki nar ise
Yanımdaki yar ise
Allah canımı alsın
Senden başka var ise

Dama çıkasım geldi
Yare bakasım geldi
Şu yar de neyin nesi
Çevre atasım geldi.

Gümüş yüzük parmakta
Kalem oynar yanakta
Benim bir sevdiğim var
Karşıdaki konakta.

Lâhananın dilimi
Yolla benim gülümü
Gülümü yollamazsan
Sol cebimde ölümü.

İnce gömlek titresin
Ver başımın fitresin
Fitresini vermezsen
Çok yiğitler yitresin

İraftaki siniler
Tiske vursam iniler
Gurbetteki yarımın
Kulacağı çiniler

Kundurasi mestine
Gül koydurun üstüne
Selâm söylen yârime
Evlenmesin üstüme

Ketenim var tarakta
Sevdiğim var irakta
Varsın irakta olsun
Sevgisi var yürekte

Kahvenin piştiği yer
Telfenin taşıdığı yer
Güzel çinde bitmiyor
Sevinin düştüğü yer.

Kara yer evlek evlek
Gidelim kara leylek
Yazı burda yazladık
Kışın ayırdı felek

Saatım dördüneyim
Kalenin ardındayım
Merak etme sevgilim
Ben senin derdindeyim

Kale kaleye bakar
Kaleden kanlar akar
Gel barışalım sevgilim
Dost düşman bize bakar.

Kalenin ardı pınar
Soksam ellerim donar
Tez buldum tez ayrıldım
Çiğerim ona yanar

Karanfil katar oldu
Ayrılık heter oldu
Durma yârim orada
Cancamız heder oldu.

Kadifeden kesesi
Kahveden gelir sesi
Nere mekan bağlamış
Çiğerimin köşesi

Karanfili kavurdum
Tepe tepe savurdum
Genç gelinler önünü
Beri doğru çevirdim.

İncecik iğne misin
Derdimi bilmez misin
Yana yana küll oldum
Halimden bilmez misin?

Leblebi koydum tasa
Doldurdum basa basa
Akşam oldu yâr gelmez
Aldı beni bir tasa.

Mendil aldım yimbeşe
Yüdüüm serdim güneşe
Senin sevdiğin gül ise
Benim sevdiğim menekşe.

AÇIK HAVA TİYATROSUNDA

4. Halk Oyunları Bayramı

22 -- 31 Temmuz 1960
İSTANBUL

Zengin Bir Programla

Hazırlayan :

TÜRK HALK OYUNLARINI YAŞATMA
VE YAYMA TESİSİTÜRK HALK OYUNLARINI YAŞATMA VE YAYMA
TESİSİ, YAPI VE KREDİ BANKASI
nın bir kültür hizmetidir.